

Zpráva o evropské politice

■ *Teoretické a normativní základy důvěry a nedůvěry*

Budování nového narativu uvážlivé důvěry na úrovni Evropské Unie

Věříme, že abychom mohli odpovědět na současné společenské výzvy, které podkopávají důvěru ve veřejnou správu, musí Evropská Unie vybudovat nový narativ odpovědnosti a občanské participace, založený na základních právech.

V Evropě je třeba vypěstovat a udržovat kulturu politické participace kde jsou občané považováni za rovné partnery institucí. V projektu EnTrust tvrdíme, že nový narativ by se měl soustředit na uvážlivou formu důvěry, jelikož vztahy mezi občany, politiky a politickými institucemi by neměly být diktovány bezpodmínečnou a nekritickou důvěrou ([Lahusen, 2020](#)). Kritická občanská participace je nezbytnou podmínkou plně funkčních demokratických systémů, a to stejné platí pro právní stát, mechanismy sdílení moci mezi politickými institucemi a roli médií jako arény pro kritické zpravodajství a veřejné debaty. Je tedy potřeba narativ, který podtrhává doplňující se povahu uvážlivé důvěry a nedůvěry, které jsou založeny na principech aktivní a kritické občanské participaci, politickém jednání a rozhodování.

Narativ musí klást důraz na participativní prvky, vzhledem k tomu, že důvěra a nedůvěra jsou založeny na oboustranném vztahu, kde nedůvěřivé politické instituce mohou vést k vzniku nedůvěřivých postojů a chování u občanů, což může vyústit ve spirálu nedůvěry ([Lahusen 2020](#)). Nový narativ musí zdůrazňovat, že uvážlivé formy důvěry zahrnují reciproční zapojení obou stran, jež si navzájem v nějaké míře důvěřují. Rovněž

věříme, že tento narativ musí zahrnovat různé úrovně veřejné správy, protože důvěra a nedůvěra zprostředkovávají vztahy mezi občany a veřejnými autoritami na všech úrovních – regionální, národní i Evropské. Prohlubování uvážlivých forem důvěry tak znamená obhajování participativního a kritického přístupu od té nejnižší úrovně až po úroveň celé Evropské Unie.

Neměli bychom promarnit možnost dlouho očekávané debaty o budoucnosti Evropy, kterou nedávno spustily Evropská komise, Evropský parlament a Rada Evropy. Evropská Unie také pracuje na Demokratickém akčním plánu, který představuje jedinečnou příležitost vytvořit rámec pro nový model veřejné správy založený na participativní demokracii a aktivním občanství.

Příští měsíce budou kritické pro to, aby instituce Evropské Unie stanovily adekvátní cíle, jasný záměr a vytvořily mechanismy pro další postup, což může z Konference o budoucnosti Evropy udělat opravdový workshop pro vytváření uvážlivé důvěry a podporu aktivní participace. Je na čase dát občanům možnost zhodnotit, jestli jsou současná politická opatření a smlouvy dostatečnou odpovědí na výzvy, jimž Evropa čelí.

Participace a odpovědnost v politické veřejné správě: některé klíčové kroky

V projektu EnTrust jsme identifikovali několik podmínek a klíčových kroků, které je třeba naplnit pro podporu a implementaci participace a odpovědnosti v politické veřejné správě.

Zaprvé, instituce Evropské unie by měly více investovat do rozvoje demokracie, základních práv a zajištění respektu pro právní stát napříč Evropskou unií skrze soubor politických opatření a dostatečný rozpočet. Především by mělo jít o vytvoření silného mechanismu pro monitorování principů právního státu a základních práv, který by obsahoval dostatečné sankce v případě nedostatků, jakožto i podpůrná opatření a výměnu osvědčených postupů pro zajištění pokroku. Evropská unie může přispět k budování kapacit jak jednotlivých vlád, tak občanů, aby tímto způsobem zajistili efektivní právní systémy umožňující vykonávání práv, rovnost a svobodu slova a svobodu médií.

Zadruhé, členské státy EU musí vytvořit podmínky, které posílí postavení občanů a nezávislých občanských uskupení, aby mohly budovat důvěru a zároveň vyjádřit nedůvěru tím, že poženou vládnoucí subjekty k odpovědnosti na všech úrovních veřejné správy. To zahrnuje příznivé legislativní prostředí a dostatečné financování oproštěné od podmínek, což dovolí organizacím fungovat v roli obhájce veřejných zájmů a hlídacích psa.

Zatřetí, je třeba uznat roli občanské společnosti jako základního kamene evropské demokracie. To znamená tvorbu politik a právních nástrojů na úrovni EU, jako třeba rámec pro občanský dialog dodržovaný všemi institucemi, nebo ustanovení uznávající důležitost občanské společnosti a umožňující spolupráci občanů napříč hranicemi. Dlouho očekávaný nový projekt na vytvoření stanov pro Evropskou asociaci je v současnosti projednáván Evropským parlamentem a Evropským hospodářským a sociálním výborem. V rámci občanské společnosti volají mnohé hlasy po implementaci ustanovení článku 11 Lisabonské smlouvy na otevřený, transparentní a strukturovaný dialog s reprezentativními asociacemi a občanskou společností skrze interinstitucionální dohodu.

Začtvrté, participace občanů v řízení EU musí být dostatečně ošetřena a podporována. Evropské instituce a vlády jednotlivých zemí hrají důležitou roli v podpoře vzdělávání občanů v problematice evropské politiky skrze programy a iniciativy implementované organizacemi občanské společnosti, občanskými hnutími a univerzitami. Takové programy jsou nezbytné pro podporu kritického myšlení v kontextu rapidního šíření dezinformací.

Dále by instituce Evropské unie měly pobízet média a vědce, aby byli uvědoměni a proaktivní s ohledem na poskytování základů uvážlivé důvěry a nedůvěry. Žurnalisté a média by měli kriticky zhodnotit své zpravodajské postupy a zapojit se do dialogu s občany; vědci by měli zajistit etické jednání, zvýšit transparentnost a do vědeckých rozhodnutí zapojit občany, kteří se na vědeckém výzkumu podílí, zejména v rámci „občanské vědy“.

V poslední řadě by měly být vyvinuty formy participace, které jsou uzpůsobené současnému kontextu globalizace informací a velkému rozšíření sociálních sítí.

Východiska doporučení: předběžné výsledky nového výzkumného konsorcia

Doporučení obsažená v této zprávě jsou založena na prvních datech získaných v rámci [Projektu EnTrust](#) (viz také [First Manuscript on Trust and Distrust in Governance](#)). V obecné rovině naše rešerše přináší tři lekce, které si můžeme z dosavadních výzkumů odnést. Zaprvé, důvěra a nedůvěra mají jak konstruktivní, tak destruktivní prvky, což znamená, že politické subjekty by se měly zajímat o vytvoření uvážlivých forem důvěry. Zadruhé, důvěra a nedůvěra jsou stavěny na vzájemně propojených a recipročních vztazích mezi občany a politickými institucemi, což znamená, že orgány veřejné správy jsou

spoluzodpovědní za utváření důvěry a nedůvěry. Zatřetí, důvěra ve veřejnou správu je zprostředkovávána médii, odborníky a vědci, což znamená, že politické orgány by měly mít velký zájem na ochraňování důvěryhodnosti médií a vědy.

Doporučení této zprávy pramení z [rozhovorů se zákonodárci a zástupci občanské společnosti](#) na téma důvěry a nedůvěry ve veřejnou správu, občanského dialogu a participace, demokracie a základních práv.

Účastníci našeho prvního dialogu se zúčastněnými subjekty podtrhovali, jak úpadek právního státu a zvýšená korupce v některých zemích EU ovlivňuje svobodu médií a schopnost organizací občanské společnosti hnát vládu k odpovědnosti. Tyto trendy negativně ovlivňují demokracii tím, že v občanech vytvářejí strach a nedůvěru a staví ty co rozhodují nade vše ostatní, což vyžaduje bezpodmínečnou důvěru.

Dalším důležitým problémem je dopad pandemie COVID-19 na veřejnou správu, což naznačovalo mnoho účastníků. Naléhavost a nevídaný rozměr pandemie vychýlil rovnováhu moci a umožnil vládám a institucím rozhodovat bez ohledu na konzultaci a dialog s občanskou společností a dalšími společenskými partnery. Odborníci a vědci získali zvýšený vliv, což u občanů vyvolává určité formy nedůvěry, jelikož vznikají pochybnosti ohledně proporcionality a dopadu na občanské svobody nebo možného střetu zájmů. Zejména výrazný je tento fenomén v zemích s autokratickými režimy, které například použily legislativu pro boj s dezinformacemi k osekání svobody slova.

Takový vývoj není relevantní pouze na úrovni jednotlivých států, ale dopadá i na důvěru občanů v evropské instituce, jelikož lidé mají tendenci nahlížet na EU optikou zkušeností z vlastní země, a rovněž posuzují schopnost (a případné selhání) koordinovaně a jednotně odpovědět na krizi na úrovni EU. Rozdílné

úrovně transparentnosti institucí EU, nedostatek informací nebo možností se zapojit pak také měly dopad na úroveň důvěry v Evropskou Unii jako celek.

Účastníci dialogu také zdůraznili, že víra ve vědu byla ovlivněna úpadkem právního státu, zvýšenou polarizací ve společnosti a dopady pandemie. Koncentrace sociálních sítí do rukou několika málo komerčních subjektů a používání sociálních sítí autokratickými režimy (jako třeba Rusko nebo Čína) přispívá k šíření fake-news a neetického jednání ve vědě.

Zatímco nové technologie poskytují lepší možnosti, co se týče informací, transparentnost a otevřený přístup stále chybí. Zároveň panuje asymetrie rozložení moci mezi vědci a občany jako koncovými uživateli, což je stále více patrné v kontextu globalizace informací.

Tento složitý politický kontext rovněž ovlivňuje způsob organizace a utváření zprostředkovatelských orgánů, což bylo zdůrazněno i v našich rozhovorech. Naštěstí jsme však i svědky utváření nových inovativních způsobů vyjadřování a odpovědí na společenské výzvy od neformálních občanských hnutí, po boku tradičních organizací občanské společnosti. Některé z nich se vyvinuly ve více strukturované organizace, aby se staly více udržitelnými. Zároveň však pozorujeme i vývoj stínové občanské společnosti. V neliberálních demokraciích jsou organizace občanské společnosti vytvářeny vládou, ve snaze zajistit jim uměle vytvořenou důvěru, čímž dochází k uzavření prostoru pro nezávislé organizace. Organizace také mohou být postupně „domestikovány“ vládou pomocí omezení financování na poskytování sociálních služeb a odstránění přístupu organizací sloužícím k „politickým účelům“ od darů osvobozených od daní, případně vláda takové organizace vůbec neuznává. Tyto pokusy vlastnit a ovládat občanskou společnost a vyvolávání

nedůvěry v práci nezávislých organizací je zároveň signálem upadající demokracie.

V tomto kontextu je potřeba ustavit politický a legislativní rámec, který revitalizuje spojení mezi občany Evropské unie a jejími institucemi. Organizace občanské společnosti a občanská hnutí se zdají být nepostradatelnými orgány podporujícími občanskou participaci, jež zajišťují, že jsou občané informováni a kritičtí, což vede k utváření uvážlivé důvěry. V několika evropských zemích byly vyvinuty různé metody a nástroje participativní demokracie jak na regionální, tak na celonárodní úrovni. Za zmínku stojí úspěšné experimenty z Finska, Španělska, Francie a Islandu, kde byli v rámci crowdsourcované legislativy náhodně vylosováni občané zapojeni přímo do procesu navrhování legislativních opatření a politických strategií.

Parametry výzkumu a informace o projektu

Projekt EnTrust je financován Evropskou unií v rámci programu Horizont 2020 – Výzkum a inovace (grant č. 870572). Konsorcium započalo svou činnost počátkem roku 2020, což znamená, že doporučení a zjištění uváděná v této zprávě jsou založena na prvních předběžných analýzách a politických diskusích. Budoucí výzkum bude věnován generování systematických empirických dat a analýze, která bude podrobena kritické debatě a intenzivnímu politickému dialogu se zákonodárci, zúčastněnými subjekty a odborníky z praxe na lokální, národní a evropské úrovni.

Konsorcium EnTrust sestává z osmi partnerských týmů provádějících výzkum a osvětovou činnost v sedmi státech (Česká republika, Dánsko, Itálie, Německo, Polsko, Řecko a Srbsko) a na úrovni Evropské unie. Pracovní plán zahrnuje sedm pracovních

balíčků věnovaných systematické analýze a reflexi různých aspektů tématu:

1. Teoretické a normativní základy důvěry a nedůvěry
2. Důvěra a nedůvěra v každodenní veřejné politice.
3. Role demokratických sociálních hnutí v utváření důvěry a nedůvěry
4. Role médií v budování důvěry a nedůvěry: informace nebo polarizace?
5. Důvěra a nedůvěra pohledem vývojové psychologie
6. Důvěra a nedůvěra občanů ve veřejnou správu: formy, determinanty, efekty a řešení
7. Kultivace důvěry a nedůvěry: příklady a doporučení

Následující pracovní balíčky jsou věnovány osvětě, využívání a komunikaci výzkumných zjištění, managementu a etickým problémům.

Konsorcium:

[Civil Society Europe](#) (Brusel, Belgie)

[Masaryk University](#) (Brno, Česká republika)

[University of Copenhagen](#) (Dánsko)

[University of Siena](#) (Itálie)

[University of Siegen](#) (Německo)

[University of Warsaw](#) (Polsko)

[Panteion University of Social and Political Sciences](#) (Athény, Řecko)

[University of Belgrade, Institute of Philosophy and Social Theory](#) (Srbsko)

Další informace o projektu EnTrust jsou dostupné na www.entrust-project.eu.

Kontakt

Prof Dr Christian Lahusen
Project coordinator
University of Siegen
Department of Social Sciences
Adolf-Reichwein-Str. 2
57068 Siegen – Germany

e-mail: entrust@uni-siegen.de

Carlotta Besozzi
Project partner
Civil Society Europe
Rue du Congrès 13,
1000 Brussels – Belgium

e-mail: contact@civilsocietyeurope.eu

Odkazy na sociální sítě

Informace o projektu

Typ projektu: Collaborative Project
Výzva: H2020 SC6 GOVERNANCE-01-2019: Trust in Governance
Začátek: February 2020
Trvání: 48 měsíců
Koordinační: Prof. Dr. Christian Lahusen, University of Siegen
Číslo grantu: 870572
Rozpočet projektu financovaný EU: € 2,978,151.25

Tento projekt je financován z projektu Evropské unie Horizont 2020 – výzkum a inovace grant č. 870572. Odpovědnost za obsah této publikace nesou pouze její autoři, obsah nutně nemusí odrážet názory Evropské unie.

www.entrust-project.eu
